

DENİZLİ YÖRESİ FIKRA KAHRAMANLARININ TÜRK FIKRA TİPLERİ İÇİNDEKİ YERİ

THE PLACE IN THE TURKISH ANECDOTE TYPES OF THE DENİZLİ REGION ANECDOTE HEROES

Fatma Zehra ŞAHİN*

ÖZ: Fıkralar, konusunu yaşanmış hayat hadiselerinden alan, gerçekçi bir karaktere sahip olan, az sözle çok şey anlatan anlatılardır. Fıkraların başlıca niteliği gerçekliktir. Fıkralarda tabiatüstü olaylara ve olağanüstü varlıklara rastlanmaz. Fıkralarda yer alan her şey akla ve mantığa uygundur. İçinde hayali ve fantastik unsurlar bulunmayan ve somutluğa dayanılarak oluşturulan fıkralarda yer alan şahısların gerçekten yaşamış kişiler, olayların da gerçekten yaşanmış olaylar olduğu söylenebilir. Bu bakımdan Denizli'nin farklı yörelerinde oluşmuş fıkralardaki şahıs kadroları da gerçek kişilerden oluşur. Bu fıkra kişilerinin gerçek kimliklerini belirlemek mümkündür. Bunlar belirgin kişilik özelliklerinden sıyrıldıklarında bir fıkra tipine dönüşmeye başlarlar. Dolayısıyla yerel fıkra tipi temelinde gerçek kişilerden ortaya çıkar. Bu bağlamda Denizli'nin pek çok yöresinden derlenen fıkralarda yerel tip özelliği gösteren fıkra kahramanlarına rastlanır. Yerel anlatılarda görülen bu kişilerin bir fıkra tipi mi yoksa mizahi bir karakter mi oldukları değerlendirilmesi gereken bir probleme işaret eder. Sözün edilen ana karakterlerin, gerçekten yaşamış olmaları, halkı temsil etme durumları, yaşadıkları yörede bilinmeleri ve taşıdıkları mizahi özellikleri göz önüne alındığında bu kişilerin fıkra tipi olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceği tartışılır. Gerçekten yaşamış olmalarına rağmen çok dar bir bölgede tanınmaları, bireysel özellikleri ile ön plana çıkmaları, zamanla unutulup gitmeleri ve tespit edilen fıkra metinlerinin sınırlı sayıda olması göz önüne alındığında bu kişilerin bir fıkra tipinden ziyade fıkra kahramanı oldukları görülür. Denizli yöresi fıkra kişilerinin geleneksel fıkra tipinden farklılaşmaları ve özgün bir yapıya sahip olmaları bu konunun incelenmesinin gerekliliğini gösterir. Bu noktada Denizli yöresi fıkraları ele alınarak fıkralarda yer alan kişilerinde bu bağlamda tartışılması gerekir. Bu çalışmada Denizli yöresinde tespit edilen fıkralar ele alınacak, bu fıkraların kahramanları içinde buldukları bağlamsal çevrenin dâhilinde incelenerek karakter ya da tip oldukları hususuna açıklık getirilmeye çalışılacaktır. Böylece bu özellikteki kişilerin Türk fıkra tipleri içindeki yeri belirlenecektir.

Anahtar Kelimeler: Gülme, mizah, fıkra, fıkra tipi, fıkra kahramanı

ABSTRACT: Anecdotes are narratives that taking their subjects from life events, having a realistic character and saying a lot with few words. The main character of anecdotes is reality. Supernatural events and extraordinary events are not coincide in the anecdotes. Everything in the anecdotes is suitable to reasonable and logical. In the anecdotes, do not contain imaginary and fantastic elements and created based on tangibility, persons can be said that real people and real events. In this respect, character list of the anecdotes formed in different region of

* Araş. Gör., Pamukkale Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü / Denizli - f.zehrabolat@gmail.com (Orcid: 0000-0001-5805-2696)

This article was checked by Turnitin.

Denizli occur from real people. The determine real identities of anecdote people is possible. When they get rid of evident personality traits, they begin to turn into a type of anecdote. Thereby natural type of anecdote emerge from real persons. In the context, in the anecdotes which collecting from regions of Denizli, anecdote heroes with local type characteristics are come across. These people seen in local narratives are point out a problem that need to be evaluated, whether an anecdote type or an anecdote charecter. Considering that main characters mentioned have really lived, represent the public, knowledge in the region and humorous characteristics, it is discussed whether these people can be considered as anecdote type. Considering that though these people really lived, known in a very narrow area, stand out with individual characteristics, forgotten over time and limited number of anecdote text detected, it is seen that these people are anecdote heroes rather than an anecdote type. Differentiation of the people of Denizli region from traditional anecdote type and have a unique structure shows the necessity of examining this subject. At this point, considering the anecdotes of Denizli region, the people in the anecdotes should be discussed in this context. In this study, the anecdotes identified in the Denizli region will be evaluate, the heroes of these anecdotes will be examined within the contextual environment, it will be tried to clarify that they are characters or types. Thus the people with this feature will be determined in Turkish anecdote types.

Keywords: *Laughter, humor, anecdote, anecdote type, anecdote hero*

Giriş

Fıkra, sözlü kültür ortamında yaratılan, bir tipe bağlı olarak anlatıcı tarafından aktarılan, çoğunlukla mensur yapıda, bazen nüktenin manilerle sağlandığı, kısa ve yoğun anlatımlı, gündelik hayatın sıradan hadiselerinin konu edildiği, eğlenmek ve eğlendirmek amacıyla anlatılan güldürücü kısa hikâyelerdir. Fıkraların başlıca özelliği bir tip etrafında teşekkül etmeleri ve bir tipe bağlı olarak anlatılmalarıdır. Fıkra tipi, fıkranın ana kahramanıdır. Fakat fıkrada başka kahramanlar da yer alabilir. Fıkra türünde tipleşme eğilimi gösteren kişilerle gündelik hayatta karşılaşılan ikinci dereceden tiplere “alt tipler” adı verilir. Böylece her fıkrada bir “fıkra-tipi” vardır. Bütün fıkra tipleri, kişilikleri unutulmuş ya da bundan kurtulmuş kişilerden yaratılmıştır. Tip, doğduğu ve yaşadığı toplumun ortak yönlerini temsil ettiği ölçüde yayılma, tanınma ve kabul edilme alanını genişletmiştir. İçinde beşeri ve sosyal unsurlar barındıran fıkra tipleri, kalıcılık ve ebedilik niteliğine ulaşmıştır. Tiplerin temsil ettiği kişiliği, onlara halk kazandırmıştır. İnsanlar onları görmek istedikleri kalıplarla kabul etmiştir. Bu nedenle halkın gözü, kulağı, hissiyatı, aklı, yargı gücü, zekâsı ve sesi olma görevini üstlenirler. Bu bakımdan hiçbir fıkra tipi, bireysel bir kişilik olarak ifade edilemez (Yıldırım, 1999: 18). Fıkra tiplerinin ayırt edici özelliklerinden hareketle Denizli yöresinde bazı fıkra kişileri öne çıkmaktadır. Fıkra tipleriyle ilgili sınıflandırmalar göz önüne alındığında belli bir yörede tanınan fıkra kişilerinin mahalli tip kategorisinde değerlendirildiği görülür. Ancak bu tiplerin hangi özellikleri taşıdığı üzerinde teferruatlı bir bilgilendirme yapılmaz. Bu sebeple herhangi bir yörede çok dar bir bölgede tanınan, hakkında bir fıkra metni anlatılan fıkra kahramanı da bir yöre halkının tamamı tarafından tanınan, hakkında onlarca fıkra anlatılan fıkra kahramanı da fıkra tipi olarak değerlendirilmektedir. Diğer taraftan fıkra tipinin en

belirleyici özelliği olan halkı temsil etme yeteneği ise göz ardı edilmektedir. Öyle ki yörede herhangi bir kişinin başından geçmiş bir olayın mizahi karakter taşıması, kişinin tipleşme eğilimi göstermesi olarak düşünülmektedir. Oysa bir fıkra tipinin en belirgin özelliği, kişisel kimliğinden sıyrılması ve toplumun zihniyetini ortak bir kişilik olarak temsil etmesidir. Bu bağlamda fıkra kişilerinin olaylar karşısında verdikleri cevapların ve eylemlerin güldürücü olması, söz konusu kişilerin halkın duygu, düşünce ve eylemlerinin temsilcisi olduğu anlamına gelmez. Burada bir kimsenin kendi adına davranma ile bir topluluğun yerine davranma arasındaki sınırın iyi çizilmesi gerekir. Başlangıçta Denizli yöresinden derlenmiş fıkra metinlerinden hareketle tespit edilen fıkra kişilerinin fıkra tipi olarak değerlendirilmesi mümkündür. Ancak bu kişilerin geleneksel fıkra tipinin ayırt edici kimi özelliklerini taşımadıkları tespit edilmiş, bu durum göz önüne alındığında ise bu kişilerin gerçekten fıkra tipi olarak kabul edilip edilmeyeceği problemi gündeme gelmiştir. Bu problemten hareketle Türk fıkra tipleri üzerine yapılan çalışmalar taranmış ve Denizli yöresinden derlenen fıkralardaki kişilerin Türk fıkra anlatma geleneğindeki yeri hakkında bir çerçeve çizilmiştir. Çalışmada fıkralarda ana kahraman olarak ön plana çıkan fıkra kişileri, bağlamsal özellikleri dikkate alındığında yaşadığı yörede bireysel olarak bilinen ve yöre adıyla tanınan fıkra kahramanları olarak iki başlık altında sınıflandırılmıştır.

1. Yaşadığı Yörede Bireysel Olarak Bilinen Fıkra Kahramanları

Fıkra tiplerinin sınıflandırılması konusunda bilim insanlarının birbirinden farklı ama birbirini tamamlayan görüşleri vardır. Bu görüşler çerçevesinde Pertev Naili Boratav fıkraları iki grupta inceler. Bunlardan ilki “Kişileri belli halk tipleri olan fıkralar”dır. Bu tipler ünlü adlar taşır ve gerçekten tarihe mal olmuş sayılan kişilerdir ya da özel adlarla anılmayıp bir toplum zümresini temsil ederler. Diğeri ise “Belli bir topluluk tip, ünlü bir kişi söz konusu olmaksızın, ortadan insanların güldürücü maceralarını konu edinen fıkralar”dır (2016: 96). Boratav, fıkra tiplerini ünlü ve sıradan tipler olmak üzere iki gruba ayırır. İlkinde Nasrettin Hoca, İncili Çavuş gibi ünlü adlar taşıyanlar ile Bektaşî, Yörük gibi bir topluluğu temsil edenleri ikincisinde ise anne, baba, karı, koca gibi sıradan insanları sınıflandırır. Boratav, tasnifinde mahalli fıkra tiplerine yer vermemiştir. Boratav’ın sınıflandırmasına göre Denizli yöresinde tespit edilen Halil Bayar, Kel Süleyman, Goca Hüseyin, General İbrahim, İngiliz Kemal, Kasap Kirli, Kel Kavas, Çallı, Babadağlı, Tavaslı gibi yaşadıkları yörede bireysel olarak bilinen fıkra kahramanlarının hangi başlık altında değerlendirileceği bir sorundur. Söz konusu fıkra kahramanları, Boratav’ın tasnifine göre ne Nasrettin Hoca, İncili Çavuş gibi ünlüdür ne de anne, baba, karı, koca gibi sıradandır. Bu tasnife göre sıradan tiplere, Denizli yöresinden derlenen fıkralarda otobüs şoförü, oğlan evi, köylü, satıcı, ahali, memur, ilçe müftüsü, cemaat, köylü, dükkân sahibi, asker, komutan, komşu, kaymakam gibi yörede yaşayan sıradan insanlar örnek verilebilir.

Bir diğerk araştırmacı Dursun Yıldırım ise fıkratıplelerini 7 grupta inceler. Dursun Yıldırım'ın fıkratasnifine göre "Mahalli tipler", "Ortak şahsiyeti temsil yeteneği kazanan ferdi tipler" kategorisinde değerlendirilir. Dursun Yıldırım'a göre mahalli tip, Türk coğrafyasının küçük bølge ve yörelerinde tanınır. Sadece o çevre halkı tarafından benimsenir. Daha geniş alanlara yayılamamışlardır. Bu tipe bağlı olarak anlatılan fıkralar, zamanla daha ünlü fıkratıpllerine bağlanarak anlatılır. Sözü geçen tiplere bağlı fıkralarda, bølge ve yörelerdeki halkın olaylar karşısında tutum ve davranışları gösterilir (1999: 30). Yıldırım'ın belirttiği gibi mahalli tipler, bølge ve yöre halkının olaylar karşısında tutum ve davranışlarını yansıtan "ortak bir şahsiyeti" temsil ederler. Bir başka deyişle ferdi şahsiyeti temsil etmezler. Dolayısıyla Denizli yöresinden derlenen fıkralardaki kişileri, Dursun Yıldırım'ın "Ortak şahsiyeti temsil yeteneği kazanan ferdi tipler" grubunun "Mahalli tipler" kategorisinde değerlendirmek mümkün değildir. Denizli yöresinden derlenen fıkralardaki kişiler, ortak bir şahsiyeti temsil etmekten ziyade bireysel özellikleriyle ön plana çıkarlar.

Saim Sakaoğlu, "Türkiye'de Mahalli Fıkra Tipleri" adlı çalışmasında fıkratıpllerini şöhretlerine göre sınıflandırır. Sakaoğlu bu çalışmasında "sadece çok dar bir bölgede bilinen tipleri" mahalli tip olarak adlandırmıştır. Mahalli tip, sadece bir ilde hatta küçük bir ilçede tanınıp bilinmesiyle diğer fıkratıplerinden ayrılır. Mahalli tipin en belirgin özelliği ise gerçekte yaşayıp yaşamamasıdır. Öyle ki araştırmacı tespit ettiği 26 mahalli tip hakkında nerede ve ne zaman yaşadıklarıyla ilgili kısa bilgiler verir. Bu sınırlı bilgilerden hareketle de onların gerçekte yaşamış olduklarına inanır. Hatta onların yaşadığından herhangi bir şüphe duymadığını belirtir. Bazılarını tanıyanların hayatta olması da mahalli tiplerin varlığına dair birer belge niteliğindedir (1993: 501). Sakaoğlu'nun bu tespitlerinden hareketle Denizli yöresinde belirlenen fıkratıplilerini mahalli bir tip kategorisinde değerlendirmek mümkündür. Hatta söz konusu fıkratıplilerinin bizzat yörede yaşamış olmaları da mahalli bir tip olma özelliği taşıdıklarını gösterir. Çünkü yörede tespit edilen fıkratıplilerinin başlarından geçen olaylar ekseriyetle onları tanıyanlar tarafından anlatılmıştır. Üstelik kahramanların gerçek olmasının yanında yaşadıkları olayların gerçekten yaşanmış olması da mahalli tip olmalarının inandırıcı bir özelliğidir. Ancak Sakaoğlu, "Sadece çok dar bir bölgede bilinen tipler" e Tayyip Ağa /Konya örneğini verir. Burada çok dar bølge olarak kastedilen bir il ya da küçük bir ilçedir. Denizli yöresinde tespit edilen fıkratıplileri ise çođu zaman tespit edildikleri ilçelerde dahi ilçe halkının tamamı tarafından tanınmamaktadır. Söz konusu kişiler bazen bir veya iki mahallede tanınırken bazen de sadece fıkraya konu olan güldürücü olayı yaşayanlar tarafından bilinmektedir. Bu sebeple söz konusu fıkratıplilerini, Sakaoğlu'nun fıkratıplileri sınıflandırmasına göre "Sadece çok dar bir bölgede bilinen tipler" kategorisinde değerlendirmek mümkün değildir.

İbrahim Altunel "Anadolu Mahalli Fıkra Tipleri Üzerinde Bir Araştırma" başlıklı doktora tezinde Anadolu'da bulunan mahalli tipleri

üzerine kapsamlı bir çalışma yapmıştır. Bu çalışmada 71 ilden 515 fıkra tipine ait 811 fıkraya değinmiştir. Çalışmada Denizli ilinde 10 mahalli fıkra tipine yer vermiştir. Bunlar sırasıyla; Mehmet Ali Dayı, Kamuran Küçükağa, Aydınoğlu Hafız Mustafa, Berber Zeki, Kalaycı Koca Mustafa, Hasan Dayı, Berber Hüseyin, Kurtoğlan, Eyerci Mahmut Dayı, Şaban Çavuş'tur. Denizli ilinde yer alan mahalli fıkra tipleriyle ilgili fıkra metinleri sınırlı sayıdadır. Mehmet Ali Dayı'nın 5, diğer fıkra tipleriyle ilgili fıkra sayıları ise tektir (1990: 241-247). Buradan Altunel'in bir fıkra tipini belirlerken fıkra tipiyle ilgili metinlerin sayısını dikkate almadığı görülür. Altunel, söz konusu çalışmasında Denizli'de bulunan mahalli tipler arasında "General İbrahim, Halil Bayar, Kel Süleyman, İngiliz Kemal, Kasap Kirli, Goca Hüseyin, Kel Kavas" kişilerine yer vermez. Altunel'in söz konusu fıkra kahramanlarından haberdar olmadığı düşünülebilir. Öte yandan Altunel, tespit ettiği 515 mahalli tipi, gösterdikleri karakter yapılarına göre "müspet karakterli tipler" ve "menfi karakterli tipler" olmak üzere iki ana bölüme ayırır. Bu bölümleri de kendi içinde alt bölümlere ayırarak tasnif eder. Fakat Altunel'in mahalli fıkra tipleri kategorisini belirlerken hangi ölçütleri esas aldığı açık değildir. Altunel'in çalışmasından hareketle tiplerin yaşadıkları çevrede tanınıp tanınmamalarına göre bir tespit çalışması yaptığı söylenebilir. Bu açıdan bir sınıflandırma ise bazı problemler ortaya çıkarır. Nitekim derlememiz sırasında yörede Altunel'in tespit ettiği fıkra kahramanlarının isimlerine rastlanmamıştır. Diğer taraftan bu çalışmada bahsi geçen fıkra kişilerinin de Altunel'in çalışmasında yer almadığı görülür. Bu durumda fıkra tiplerinin zaman içinde değışkenlik göstermesi, kişi odaklı bir tip çalışmasının sorunlu olduğunu göstermektedir.

Fıkra tipleri üzerine yapılan tasniflerden ve çalışmalardan hareketle yaşadığı yörede bireysel olarak tanınan, bilinen fıkra tiplerinin "mahalli tipler" olarak kabul edilir. Buna göre bir tipin mahalli tip olarak belirlenebilmesi için belirli özellikler vardır. Bu özellikler şöyle sıralanabilir:

- Gerçekten yaşamış olmaları
- Yaşadığı yörede bireysel olarak tanınıp, bilinmeleri
- Ortak şahsiyeti temsil yeteneği kazanmaları
- Fıkra sayılarıyla ilgili ölçünün bulunmaması

Bu tespitlerden hareketle, Denizli'nin ilçelerinde yöre halkı tarafından bireysel olarak tanınan tipler, geleneksel fıkra tipine göre değerlendirildiğinde bazen bir tip özelliği gösterirken bazen de bir tipin özelliklerini taşımazlar. Bu bağlamda Denizli'nin ilçelerinde mahalli tipin bazı özelliklerini taşıyan Halil Bayar, General İbrahim, Kel Süleyman, İngiliz Kemal, Kasap Kirli, Goca Hüseyin ve Kel Kavas adlı yedi fıkra kahramanı ön plana çıkar. Denizli yöresiyle ilgili fıkralar derinlemesine incelenecek olursa söz konusu fıkra kahramanları gibi pek çok örnek mevcuttur. Bu durum Denizli halkının mizacıyla ilgilidir. Denizli halkının hazırcevap ve nükteci kimliği, içlerinden çok sayıda fıkra metninin ve fıkra kahramanının çıkmasını sağlar. Yörede anlatılan fıkraların ekseriyetle yöre insanının

başından geçmiş güldürücü hikâyeler oldukları görülür. Yöre insanının saflık ve tuhaflık özellikleri üzerine kurulu bu hikâyelerin ana kahramanları da yine yöre içinde tanınan bilinen gerçek kişilerdir. Bu kişiler, pek çok hikâyede ana kahraman olarak karşımıza çıkar. Her yörenin fıkra kahramanları kendine özgüdür. O yörede yaşayan ya da yaşadığı bilinen kişiler fıkraların şahıs kadrosunu oluşturur. Fıkralar ekseriyetle o yörede yaşayan ya da yaşadığı bilinen, yaşadığı olaylara tanık olan ya da ikinci bir ağızdan işiten kişiler tarafından anlatılır. Bu da fıkra kahramanlarının ve başlarından geçen maceraların gerçek olduğunu gösterir. Diğer taraftan Denizli yöresinden derlenmiş fıkralarda bireysel olarak bilinen şahıslar, fıkra tipini yaratan temel unsurlardan “ortak bir şahsiyeti temsil etme” özelliğini taşımazlar. Ortak şahsiyeti temsil etmekten ziyade bireysel özellikleriyle ön plana çıkarlar. Bu fıkra kişilerinin yöre halkının ortak zihniyet ve davranışlarının temsilcisi olduğu söylenemez. Bu açıdan geleneksel fıkra tipinin, halkı temsil etme özelliğini taşımazlar. Daha ziyade nüktedan kişilik özelliklerine sahiplerdir. Bizzat yaşamış oldukları günlük hadiseler karşısında göstermiş oldukları mizahi tavır, onları kendi yörelerinde tanınır, bilinir kılmıştır. Bu kahramanlarla ilgili fıkralar sınırlı sayıda. Fıkraların sınırlı sayıda olması, fıkra kahramanlarının sadece yaşadığı olayların fıkra olarak anlatılıyor olmasıyla alakalıdır. Dolayısıyla bu özelliklere sahip kişileri “fıkra tipi” diye tanımlamak doğru olmaz. Bu sebeple söz konusu fıkra kişilerini “bireysel olarak bilinen fıkra kahramanı” olarak adlandırmak gerekir. Yörede öne çıkan fıkra kahramanları:

Halil Bayar, Buldan’ da yaşayan bir fıkra kahramanıdır. Halil Bayar’ın gerçek adı Halil Şırlakoğlu’dur. Celal Bayar’a olan sevgisinden dolayı yörede Halil Bayar olarak tanınır. Asıl mesleği dokumacıdır. İçkiye olan düşkünlüğüyle bilinir. Olaylara verdiği beklenmedik cevaplar ve kafiyeli sözlerle tanınır. Mizahi özelliği buradan gelir. Yöre halkı, mizahi kişiliğine duyduğu sevgi nedeniyle ona dair her davranışı hoş karşılar ve gülererek anlatır. Halil Bayar ile ilgili fıkralarda mizahın temelini eleştiri, ders verme, eğlence oluşturur. Bu fıkralarda gülme etkisi hazırcevaplıktan gelir. Bu cevapları gülünç kılan Halil Bayar’ın düşünceleri değildir. Halil Bayar’ın yaşadığı olaylar karşısında söylediği sözler gerçektir. Sözleri neticesinde ortaya çıkan gülmenin altında yatan nedenler anlatıcı ile dinleyicinin psikolojik ve fizyolojik yapısıyla ilgilidir. Fıkrayı anlatanlar ve fıkrayı dinleyenler yöre halkıdır. Yöre halkı, Halil Bayar’ın düşmüş olduğu duruma düşmediği için gülerler. Kendilerini ondan daha üstün hissederler. Bu tipte ilgili anlatılan fıkralarda gülmenin nedeni üstünlük duygusudur. Halil Bayar’ın 6 fıkrası tespit edilmiştir.

“Halil Bayar dokumacıymış. İplik almış, yıllar geçmiş ama parasını bir türlü verememiş. Alacaklı olan şahıs Halil Bayar’ın önüne geçmiş, Halil abi şu borcun epey gecikti, borcunu ver artık demiş. Halil Bayar:

Heybe delik torba dar

Halil Bayar’ın sana borcu yok değil var

Bekler isen dağlar kadar para var

Beklemezszen cehenneme kadar yolun var demiş.” (KK-1)

Kel Süleyman, Kale’de yaşadığı bilinen ve sadece bu yörede tanınan fıkra kahramanıdır. Kel Süleyman, hazırcevap ve nüktedan kişiliğiyle tanınır. Olaylar karşısında verdiği beklenmedik cevaplar mizahi bir karakter kazandırır. Cevaplarının kafiyeli oluşu ise kolayca hatırlanmasını ve sevilmesini sağlar. Bu eğlence içerikli, kafiyeli söz grupları, bu tip ile alakalı fıkraların tamamında görülür. Bu tipe bağlı fıkralarda eleştirel bir mizah anlayışı vardır. Kel Süleyman bazen bir geleneği bazen bir kişiyi bazen de bir fikri alaycı bir dille tenkit eder. Burada gülmeyi yaratan unsur kafiyeli söz kullanımındır. Kel Süleyman ince zekâsı ve söz söyleme yeteneği ile günlük yaşama ait sıradan olayları gülünç hale getirir. Bunu yaparken aynı zamanda mizahi, sosyal hayatı düzenleyen bir araç olarak kullanır. Söylenmek isteneni muhatabın gözünde yumuşatır, karşı çıkmasını engeller. Kel Süleyman’ın 6 fıkrası tespit edilmiştir.

“Kel Süleyman öküzle çift sürerek hayatını kazanıyormuş. Bir gün köyden birisi, “bostan ekeceğiz bizim tarlayı sürüver” demiş. Kel Süleyman, “tamam” deyip tarlaya bakmaya gitmiş. Bakmış ki tarla gen. (Gen tarla: Uzun zamandır ekilmemiş ve sürülmemiş sert zeminli tarla) Tarlayı sürmek istememiş, tarla sahibine dönerek;

Sizin bu tarlanız gen

Ben sürümem başkasına den (deyin)

Burda bostan olmaz

Ağının kökünü yen (yiyin) demiş.” (KK-2)

General İbrahim, Buldan ilçesinde yaşayan, yalnızca bu bölgede tanınan biridir. Askerliğini Kayseri’de yapmıştır. Yöre halkının anlattığına göre Türkiye’nin her yerinde askerlik anıları mevcuttur. Askerlik anılarını abartarak anlattığı için mübalağacı biri olarak tanınır. General İbrahim’in 2 fıkrası tespit edilmiştir.

“General İbrahim, Kayseri’de askerlik yapıyormuş. Askerlik yaparken gemiyle gezmeye çıkmışlar. Neyse bunlar geminin içindeyken motor arıza yapmış. Denizin ortasında kalmışlar. Arıza yaptıktan sonra öte git beri git sağa git sola git derken komutan “bu gemiyi tamir edecek bir babayiğit yok mu?” diye sormuş. Hemen General İbrahim elini kaldırmış, “ben bunu yaparım” demiş. Komutan, “nasıl yapacan?” diye sormuş. General İbrahim, “bana yeter ki emir komuta ver komutanım yaparım” demiş. Komutan, “ne yaparsan yap” demiş. Hemen General İbrahim donunu gönünü çıkarıp denizin içine girmiş. Geminin altına gelmiş. Pervanenin olduğu yere askeri palto takılmış sözde. Pervaneden paltoyu söküp çıkarmış. Sonra dinleyen arkedesler “ule İbraam Ağa hiç Kayseri’de gemi olur mu?” demişler. General İbrahim, “böyle gemiye böyle asker lazım” demiş.” (KK-3)

İngiliz Kemal, Kale ilçesinde tanınan bir fıkra kahramanıdır. Alkole düşkünlüğüyle bilinen nüktedan bir kişidir. Denizli’de bir süre kahvecilik

yapar. Mesleği itibariyle her gün onlarca yüzlerce insanla muhatap olması, hayat karşısında kurnaz olmayı öğretir. İngiliz Kemal'in 4 fıkrası tespit edilmiştir.

"İngiliz Kemal'in Muhammed isimli bir komşusu hastalanmış. Komşusu, İngiliz Kemal'e "hasta oldum ölüp giderim" demiş. İngiliz Kemal, "sus! Ağzına bir tokat atarım şimdi. Azrail'e mahallenin yolunu mu öğretivercen? demiş." (KK-4)

Kasap Kirli, Kale'de yaşamış bir fıkra kahramanıdır. Kasap Kirli'nin asıl adı Osman'dır. Yörede yaşayan zengin, sözü geçen bir ağadır. Fakir, muhtaç insanlara yaptığı yardımlarla, onları gözetip kollamasıyla tanınır. Aksi tavır sergileyenleri zekâsı ile mağlup duruma düşürür. Fıkra metinlerinde bu özellikleri görülür. Anlatıların mizahi yanı bu özelliklerden kaynaklanır. Fıkralarda kahramanın sağladığı üstünlük hali gülmeye neden olur. Kasap Kirli'nin 2 fıkrası tespit edilmiştir.

"Torum Hafız diye fakir bir hoca varmış. Bundan elli altmış sene önce devletten aylık falan da almadan hocalık yapıyormuş. Kirli Kasap Osman da müezzinmiş. Torum Hoca'nın aylığı yıllığı bir şeyi yokmuş. Kirli Osman Ağanın durumu iyiymiş. Bir gün Kirli Osman Ağa, Torum Hafız'a "gel şu kelleyle al git eve çor çocuk yesin" demiş. Torum Hafız, aldığıyla giderken Çakır Oğlan diye başka bir kasap "ulan hoca benimkini de aliver" demiş. O parayla alıyor zannetmiş. Torum Hafız, "Osman Efendinin verdiği gibi verecesen seninkini de aliverem" demiş. Çakır Oğlan, "öyle oluversin" demiş. Torum Hafız hepsini alıp gitmiş. Çakır oğlan, bir ay beklemiş para yok iki ay beklemiş para yok. Torum Hafız para vermemiş. Çakır Oğlan, "ya hocam bizim kelleyle garının parası ne oldu?" diye sormuş. Torum Hafız, "ben sana söyledim ya Osman Ağanın verdiği gibi verecesen seninkini de aliverem dedim." demiş. Çakır Oğlan, "Osman Ağa nasıl verdi?" diye sormuş. Torum Hafız "bedava verdi" deyince Çakır Oğlan "eyvah! Bizim kelleyle garın gitti" demiş. (KK-2)

Goca Hüseyin, Acıpayam yöresinde tanınan bir fıkra kahramanıdır. Bu fıkra kahramanının bilinen en önemli özelliği kurnazlıktır. Kurnazlık yaparken zekâsını ve yeteneklerini kullanır. Bu tipte bağlantılı fıkralarda, pratik zekâsını kullanarak kendi çıkarları doğrultusunda hareket eden ve karşısındaki kişiyi saf duruma düşüren biri anlatılmaktadır. Bunlar halk tarafından eleştirilmesi gereken olaylar iken mizah, olayı eğlence konumuna yükseltir. Bu fıkra metinleri eğlenme ve eğlendirme işlevine sahiptir. Fıkralarda Goca Hüseyin'in üstün duruma geçerek gülmeye neden olduğu görülür. Goca Hüseyin'in 7 fıkrası tespit edilmiştir.

"Ramazan ayında bir satıcı tahin satmaya gelmiş. Hiç satamamış. Kahvede oturan köylüler, "oğlum bak Goca Hüseyin'e söyle beş dakikada satar sana" demişler. Goca Hüseyin, "bir kilo eşantiyon verirsen satam" demiş. Satıcı, "tamam" deyince Goca Hüseyin, "eyy ahali beni dinleyin! Bakın şu elimde gördüğünüz tahanın susamı Konya'dan, tahanı anyadan geldi. Bir kiloda ben aldım. İnanmazsanız bakın" demiş. Adam 4 teneke tahin satmış. Ertesi hafta yine gelmiş. Goca Hüseyin, "satayım" deyince satıcı "yok ben malımı tanıttım

satarım” demiş. Goca Hüseyin, “gram satamazsın!” demiş. Satarsın satamazsın verecen mi vermeyecen mi derken satıcı “vermeyeceğim” demiş. Goca Hüseyin, “ey ahali beni dinleyin! Geçen hafta size övüp sattığım tahan vardı ya bir kiloda ben almıştım. İçinden fare çıktı!” deyince adamın başından herkes dağılivermiş.” (KK-5)

Kel Kavas, Babadağ’da bilinen bir fıkra kahramanıdır. Kel Kavas açgözlü biri olarak tanınır. Aç gözlülüğü kurnaz olmasını da sağlar. Bu kahramana ait fıkrada görülen açgözlülük teması doyumsuzluğa dayanmaktadır. Kel Kavas’ın 1 fıkrası tespit edilmiştir.

2. Yaşadığı Yörede Yöre Adıyla Bilinen Fıkra Kahramanları

Dursun Yıldırım’ın fıkra tasnifine göre yöre adıyla bilinen fıkra kahramanları, “bölge ve yöre tipleri” olarak sınıflandırılır. Yıldırım’a göre bölge ve yöre tipleri, belli bir coğrafya üzerinde yaşayan insanları temsil ederler. Bu tipler, bağlı oldukları mekânla isimlenirler. Tipin en temel özelliği ise coğrafi bir adla anılması ve adı geçen coğrafya içinde yaşayan insanları temsil etmesidir (1999: 30). Bu bağlamda Denizli yöresinde belli özellikleriyle ön plana çıkan ilçeler vardır. Bu ilçelerde yaşayanlarla ilgili fıkralar oluşmuştur. Bu fıkralar, ilçe adlarıyla tanınan fıkra kahramanları üzerinden anlatılır. Çallı, Tavaslı, Babadağlı yöre adıyla bilinen fıkra kahramanlarına birer örnektir. Bu fıkra kahramanlarının temel özelliği coğrafi bir adla anılmaları ve Denizli’nin ilçelerinde tanınmalarıdır. Bireysel özelliklerden çok yöreye ait karakter özellikleriyle ön plana çıkarlar. Yörede yaşayan insanları temsil ederler. Ancak söz konusu fıkra tipine, Denizli’nin tüm ilçeleri örnek olarak verilebilir. Denizli halkı yaşadığı yörenin dokusuna göre mizahi bir tavır geliştirir. Bu farklılık, her ilçeye kendine özgü bir mizahi özellik kazandırır. Bu özellik Babadağ ilçesinde saflık iken Honaz ilçesinde pintilik, Bozkurt ilçesinde ise uyanıklık olarak görülür. Ancak bir yöreye bağlı örnekler sınırlı sayıdadır. Bir tip oluşturabilecek yoğunlukta malzemeden söz edilemez.

Bir diğer araştırmacı Pertev Naili Boratav ise Karatepe hikâyeleri üzerine bir değerlendirmede bulunur. Boratav, Karatepe hikâyelerini bir tip olarak görür. Bu hikâyeler, Karatepe halkının saflıkları ve acayıleriyle eğlenmek için anlatılan şeylerdir. Bunlara benzer hikâyeleri, Türkiye’nin çeşitli bölgelerinde köylerden kasabalardan her biri ötekini yermek amacıyla anlatır. Bu ve benzeri hikâyeler, birbirinden uzak pek çok insan topluluklarında ortaklaşa benimsenmiş hazır anlatı kalıplarıdır. Bu hazır anlatı kalıplarının kişi ve yer adları yerine ve çağına göre değiştirilip her yerde kullanılabilir. Karatepeliler üzerine anlatılan hikâyeleri, belli bir yerin ya da belli bir toplumun ruh ve düşün durumlarının somut bir değerlendirmesi olarak değil de, soyut ve genel olarak insanın türlü davranışlarındaki sakatlıkları, aksaklıkları, sürçmeleri yansıtmaya saymak gerekir. Bunun için de hikâyelerin yaratıcıları, işleyicileri, yayıcıları, türlü nedenlerle elleri altında hazır bir yer veya toplum adı seçivermiş olmalıdır. Bu hikâyelerin bir özelliği de hikâyelerin bizzat yermelere konu olan kişiler

tarafından anlatılıyor olmasıdır (1969: 429). Bu perspektifte Denizli’de bir yöreye bağlı olarak anlatılan metinlerin karakteristiği değişkenlik gösterir. Bazen Boratav’ın söylediği gibi hazır anlatı kalıplarına işaret eder. Çallı-Tavaslı üzerine anlatılan “Yılanı çuvala koymuşlar” fıkrası bu duruma bir örnektir. Bu örneğe başka yörelerde de rastlanır. Bazen Çivril üzerine anlatılan “Sıpacı” fıkrası gibi yörede yaşanan gerçek olaya atıfta bulunur. Tüm bunlardan dolayı tek tek bölge adıyla değil, bir bütün olarak değerlendirilmesinin uygun olacağını düşündüğümüz bu tip, Boratav’ın söylediği gibi insanın türlü davranışlarındaki aksaklıkların soyut bir yansıması olarak değil, bizatihi Denizli halkının zihinsel ve ruhsal durumlarının somut bir değerlendirmesi olarak görülmelidir.

Erman Artun, Çukurova halk kültüründe belli bir yörede anlatılan fıkra tiplerini “yerel fıkra tipi” olarak değerlendirir. Artun, çalışmasında on bir tane Çukurova yerel fıkra tipi sıralar. Bu tipler arasında Karatepeli, Abdal, Karakulah Hoca, Kadirli-Kozan, Yörük, Karakayalı, Işıklı, Karacabey, Mutlu, Avşar, Çerçi, Silifkeli’dir (2013: 3). Bu tipin temel özelliği, Çukurova bölgesinde biliniyor olmasıdır. Erman Artun’un bu tespitlerinden hareketle Denizli yöresinde belli bir yöreye ilgili olan Çallı, Tavaslı, Babadağlı gibi fıkra kahramanları yerel fıkra tipi olarak sınıflandırılabilir. Ancak yerel fıkra tipi şemsiye bir terim gibidir. Bu başlıkta sadece belli bir yörede anlatılan fıkra tiplerini koymak, teriminin kapsamını sınırlandırmak olur. Diğer araştırmacıların mahalli tip olarak değerlendirdiği yaşadığı yörede tanınan fıkra tipleri de bu grupta değerlendirilebilir. Denizli’nin ilçelerinde yaşamış olup, yöre halkı tarafından bilinen Kel Süleyman, Halil Bayar gibi fıkra kişilerini de yerel fıkra tipi olarak tasnif etmek mümkündür.

Denizli’de yöre adıyla bilinen fıkra kahramanlarıyla ilgili örnekler:

Çallı ve Tavaslının mücadelelerine dayanan fıkralar yörede oldukça meşhurdur. Bu tiplerle alakalı fıkralarda Tavaslı saf, iyi niyetli iken Çallı her zaman uyanık, kurnaz ve açığözlüdür. Denizli yöresinde Çallı tipi böyle bilinmektedir. Çal ilçesinde yaşayanlara ait kişisel özellikler ya da yakıştırmalar üzerinden böyle bir tip oluşmuştur.

“Çallı’yla yılanı bir çuvala koymuşlar. Yılan, “ben burda Çallı ile duramayacam. Çallı’nın elinden kurtarın” deyip bağım bağım bağırmiş. Yılan çuvalın dışına bir çıkıp bakmış karşısında Tavaslı varmış. Yılan, “ben Çallı’ya razıyım” demiş.”(KK-6)

Babadağ ilçesinde yaşayanlarla ilgili birçok rivayet vardır. Bu anlatılar bölgede yaşayan insanların saflığına dayanır. Babadağ’ın konumunun bunda etkisi vardır. Denizli şehir merkezine diğer ilçelere göre uzak olan Babadağ ilçesi, iletişim ve ulaşımın yaygın olmadığı eski dönemlerde dış dünyaya yabancı kalır. İlçenin dağlık ve engebeli bir yerde bulunması bunda etkili olur. Dünyada olup bitenlerden habersiz, dış dünya ile temasa geçmeyen yerel halkın saf hali bu tip ile özdeşleşmiştir. Dolayısıyla bu tiplerle ilgili fıkralarda ana tema saflıktır.

“Babadağlının biri Denizli’ye mal götürüyormuş. Denizli’de kahvede Goca Durmuşların Ali diye biri oturuyormuş. Gelen misafire hemen evine davet ediyormuş. Babadağlıyı da evine davet etmiş. Kahvede oturup kalkıp yatmaya evine gideceklermiş. Giderken Goca Durmuşların Ali, Babadağlıya “Memet ev de yiyim yiyecek bir şey yok, şu markete girelim bir şeyler alalım” demiş. Eyi alıyorlar satıyorlar bir yoklanıyor ev sahibi para yok. Ev sahibi, “Memet bende bozuk para yok sen veriver” demiş. Memet vermiş, yola çıkmışlar. Kasabın önünden geçiyorlarmış. Ev sahibi, “Memet gel şurdan biraz bir şeyler alalım, akşam yeriz” demiş. Onu da misafire ödettirmiş. Neyse yiyip içmişler, sabah olmuş, adam Babadağ’a dönmüş. Her hafta Denizli’ye gidermiş. Orda Babadağlılar kahvesi varmış. Kahvede Ali, “Hadi eve gidelim” deyince Memet, “yok arkadeş ben 2.5 liralık otel dururken 40 liralık otele gitmeye niyetim yok. 2.5 liralık otelde yatarım 40 liralık otele gidemeyecem” demiş.”(KK-7)

Pintilikleriyle ön plana çıkan Honaz halkıyla ilgili fıkralar da mevcuttur.

Karganın gagası kırmızıymış. O zamanlarda Honaz’ da ergen iyi yetişiyormuş.(Ergen: kırmızı bir meyve.) Karga, ergen dalına konup uçarken Honazlı bunu görmüş. Karganın gagasını ergen sanmış. “Eyvah ergenemi çaldı!” diye kargayı Honaz dağına kadar kovalamış. Karga Honaz dağından aşırıp bir köye sığınmış. Bakmış Honazlı peşini bırakmamış. Daha sonra bir camiye girmiş. Honazlı karganın camiye girdiğini görünce “sülaletin girmedığı yere girdin affediyorum seni” deyip karganın peşini bırakmış.” (KK-8)

Denizli yöresinde Çivril’ e neden “Sıpacı” denildiği fıkralarda şöyle anlatılır:

Denizli’nin Çivril ilçesinde düğün varmış. O zamanlarda elektrik yok, gece lambası, çırağla idare ederlermiş. Adamlar yemişler, içmişler, eğlenmişler vakit gece yarısı olunca karanlık basınca alkol alınca herkes kafayı bulmuş. Oradan köylü Mehmet Ağa, “gidin damdan bir oğlak alın kesin de yiyelim” demiş. Gidip bir oğlak tutup orada kesip yemişler. Sabahleyin damın sahibi gidip bakmış ki eşeğin yavrusu sıpa kayıp. Millet keçi diye sıpayı kesip yemiş. O yüzden Çivril’e sıpacı derlermiş.”(KK-9)

Bozkurt halkıyla ilgili fıkra metinlerinde ana tema uyanıklıktır.

Dağköylünün birisi Bozkurtlu biriyle arkadaşmış. Bozkurtta göçmen çokmuş. Bozkurtlu, Dağköylünün evine rahatça girer, çıkarmış. Dağköylü, Bozkurtlunun evine gelince kapıyı açmazlarmış. Bozkurtlu evinin kapısına bir delik yaptırmış. Karısına o delikten baktırır, canının istemediğine kapıyı açtırmazmış. Oranın pazarı olduğu bir gün Dağköylü Bozkurtlunun evine varmış. Delikten bakan Bozkurtlu, Dağ köylünün geldiğini görünce karısına evde yok dedirtmiş. Aradan zaman geçmiş Bozkurtlu, Dağköylüyü görünce sormuş, “ya arkedeş sen benim eve niye gelip duruyon. Benim evde harami var” demiş. Dağ köylü sinirlenmiş, “senin ki harami de benim ki toprak ağası mı? Bir daha sen de gelme benim evime!” demiş.”(KK-10)

Acıpayam ilçesinde yaşayan insanların özelliklerini konu edinen fıkralar vardır. Metinlerde saflık teması ön plana çıkar:

Acıpayam'ın kaymakamı gelmiş. Kaymakam gelince Acıpayam'ın eşrafi da toplanmış. Kaymakama hoş geldin demeye gideceklermiş. Çok konuşan bir adam varmış "nereye gidiyorsunuz?" diye sorunca adamlar da "kaymakam gelmiş hoş geldin demeye gidiyoruz" demişler. "E bende gidem sizinle" deyince "sen gelme lüzumsuz konuşursun başına iş açarsın" demişler. "Yok yok konuşmam" deyip peşlerine takılmış. Neyse kaymakamın yanına varmışlar. Sohbet muhabbet etmeye başlamışlar. Eskiden mahallelerde çeşmeler varmış. Her çeşmenin suyunu beğenmezlermiş. Falanca çeşmenin suyu çok güzel derlermiş. Kaymakam su içeceği zaman çeşmenin suyundan vermişler. Kaymakam, "bu güzel su nerden? diye sorunca o çok konuşan adam hemen atlamış, "bademlinin suyu efendim" demiş. Bademlinin suyu şöyle çok güzel böyle çok güzel diye anlatmaya başlamış. Bademli Acıpayam'a 35 km uzaklıktaymış. Kaymakam nerden bilsin Bademliyi? Kaymakam, "hadi doldur gel bir tane daha" demiş." (KK-11)

Tüm bunlardan hareketle bir fıkra kişinin hangi durumlarda bir tip özelliği gösterip göstermediği, bir fıkra kişinin fıkra tipi olarak değerlendirilebilmesi için hangi kriterleri taşıması gerektiği ortaya çıkar. Bu bağlamda Denizli fıkralarında yaşadığı yöre adıyla bilinen fıkra kahramanları içinde Çallı, tipleşme özelliği gösterir. Çallı tipinin yaşadığı yörede tanınması ve ününün Denizli sınırlarını aşması bir tip özelliği kazandırır. Öte yandan Denizli'nin diğer ilçelerine mahsus tipleşme özelliği gösteren ancak henüz tipleşmemiş fıkra kahramanları da mevcuttur. Dolayısıyla Denizli yöresi fıkralarında yer alan kişileri, bir tip özelliği taşımayan yalnızca nüktedan kişilik özellikleri ile ön plana çıkan fıkra kahramanı olarak değerlendirmek gerekir.

Sonuç

Anadolu sahası fıkra anlatma geleneği içinde Denizli yöresi önemli bir yere sahiptir. Yörede yaşayan insanların yaşam tarzları, ağız özellikleri, gelenek ve görenekleri, zaman ve mekân algıları gibi pek çok özelliğin etkisiyle geleneksel bir mizah anlayışı ortaya çıkar. Her yönüyle yöresel bir özellik gösteren bu mizah geleneğinin kahramanları da yörede yaşayan insanlardır. Denizli yöresinden derlenmiş fıkralar incelendiğinde her yörenin kendine ait bir fıkra kahramanı olduğu göze çarpar. Söz konusu fıkra kahramanları, Denizli'de yaşayan insanların bireysel özelliklerini yansıtır. Denizli halkının saflık, kurnazlık, açgözlülük, hazırcevaplık gibi bireysel özellikleri üzerine kurulu olan fıkraların kahramanları, her yörede farklı adlarla bilinirler. Denizli'nin Buldan ilçesinde bu tipin adı Halil Bayar'dır. Kale ilçesinde karşımıza Kel Süleyman olarak çıkar. Acıpayam ilçesinde bu tipin adı Goca Hüseyin'dir. Babadağ'da Kel Kavas'tır. Çal'da ise bu tipin adı Çallı'dır. Denizli yöresinde yaşayan insanlarla ilgili fıkralar, her ilçede farklı adlarla ün kazanmış fıkra kahramanları aracılığıyla anlatılmaktadır. Fıkralar bir bütün olarak değerlendirildiğinde ise tek bir

tipten söz etmek mümkündür. Her ilçede farklı adlarla karşımıza çıkan fıkra kahramanları temelde tek bir tipi “Denizlili fıkra tipi” ni temsil ederler. Denizli yöresinden derlenmiş fıkralarda tespit edilen General İbrahim, Halil Bayar, Kel Süleyman, İngiliz Kemal, Kasap Kirli, Goca Hüseyin, Kel Kavas, Çallı, Babadağlı Denizlili fıkra tipini yerelde temsil eden fıkra kahramanlarıdır. Bu fıkra kahramanları, fıkranın anlatıldığı bölgede yaşayan kişilerdir ve onların yaşantısından kesitler fıkra metni olarak anlatılır.

Denizlili fıkra tipi, bizzat yaşadığı veya yöre halkının yaşadığı olayları konu edinir. Bu tipe bağlı fıkralarda gerçekçilik ön plandadır. Mizahın temelini hayat hadiseleriyle ilgili konular oluşturur. Söz konusu fıkra tipinde müstehcen konulara, din ve inanç ile ilgili hadiselerle, siyaset ve yöneticilerle ilgili mevzulara çok rastlanmaz. Mizah anlayışı çoğunlukla bireysel ve toplumsal kusurlarla ilgilidir. Bu fıkra tipi saflık, aptallık, mübalağa, cimrilik, açgözlülük, kurnazlık, adabı muaşerete uymayan davranışlar, meslekler ve askerlik gibi ana temaları işler. Bu fıkralarda Denizli halkının mizacı, olaylar karşısında verdikleri tepki, bireysel kusurları gibi pek çok bilgiye rastlanır.

Denizlili fıkra tipi, sosyal içerikli bir mesaj vermek kaygısından uzaktır. Buna karşılık eğlenme ve eğlendirme amacı taşır. Daima iyimser, alaycı ve eleştirel bir bakış açısına sahiptir. Onda saldırgan ve olumsuz bir mizah tarzına rastlanmaz. Kişiler ve olaylar kendi içlerinden olduğu için mizah tarzları da daha yumuşaktır. İnsanı geliştirici, eksiklikleri tamamlayıcı, gülmeye ve güldürmeye odaklıdır.

Denizlili fıkra tipi, yöre insanların yüzyıllardır yaşayagelen hayat tarzlarını, gelenek ve göreneklerini, adetlerini, ağız özelliklerini yansıtır. Denizlili fıkra tipinin kullandığı dil, yöre halkının konuşma dilidir. Fıkralarda Denizli ağız özelliklerinin pek çok özelliği görülür. Olaylar kısa, yalın, anlaşılabilir bir dil kullanılarak anlatılır. Üslup özelliklerine bakıldığında ise uzun tasvirlerle, ayrıntılı açıklamalara yer verilmez. Anlatım kısa ve yoğundur. Nükteyi çoğunlukla manilerle sağlar. Maniler fıkraların kimi zaman ortasında kimi zaman ise sonunda yer alır.

Sonuç olarak, Denizli yöresinde anlatılan fıkralarda tespit edilen fıkra kahramanları, Denizli yöresine özgüdür. Başka bölgelerde bu fıkra kahramanlarına rastlanmaz. Sadece yaşadıkları yerlerde bilinirler. Bu fıkra kahramanlarına bağlı olarak anlatılan fıkralar konular ve şahıslar açısından orijinallik gösterir. Bu bakımdan Denizli yöresi zengin bir fıkra anlatma geleneğine sahiptir. Yörede yapılacak kültürel faaliyetlerle yöreye özgü malzemeler derlenmeli ve değerlendirilmelidir. Böylelikle, somut olmayan kültürel mirasın tespit edilmesi, yayılması ve kültürel yeniden üretim için kaynak oluşturması sağlanır. Aynı zamanda yerel kültürlerin yeniden keşfedilmesine ve tanımlanmasına, kültürel ürünlerin korunmasına ve yayılmasına ve kültürün bütüncül bir yaklaşımla değerlendirilmesine katkıda bulunur (Arslan, 2010: 57). Bu çalışmanın gerek fıkra tipleri ile ilgili yapılan çalışmalara gerekse Denizli yöresi halkbilim çalışmalarına katkı sağlayacağı düşünülür.

KAYNAKÇA

- Altunel, İ. (1990). *Anadolu mahalli fıkra tipleri üzerinde bir araştırma*. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Arslan, M. (2010). Denizli yöresinde masal anlatma geleneği. *Milli Folklor*, 86, 50-57.
- Artun, E. (2013). Çukurova yerel fıkra tiplerinin Türk fıkra anlatma geleneğindeki yeri. *VIII. Milletlerarası Türkoloji Kongresi Basılmamış Bildiri Metni*. 1-24, www.turkoloji.cu.edu.tr.
- Boratav, P. N. (1969). *Az gittik uz gittik*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Boratav, P. N. (2016). *100 soruda Türk halk edebiyatı*. Ankara: Bilgesu Yayınları.
- Elçin, Ş. (2016). *Halk edebiyatına giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Sakaoğlu, S. (1993). Türkiye’de mahalli fıkra tipleri. *Türklük Araştırmaları Dergisi*, 7, 501-515.
- Yıldırım, D. (1999). *Türk edebiyatında Bektaşî fıkraları*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Sözlü Kaynaklar

- KK-1:** Fahrettin Uslu, Buldan 1954, Ortaokul Mezunu. (Görüşme: 13. 10. 2015)
- KK-2:** Salih Önkaş, Kale 1950, İlkokul Mezunu, Manifaturacı. (Görüşme: 14. 10. 2015)
- KK-3:** Ali Yazıcıoğlu, Buldan 1957, Lise Mezunu. (Görüşme: 13. 10. 2015)
- KK-4:** İbrahim Yenipazarlı, Kale 1970, Lisans Mezunu. (Görüşme: 14. 10. 2015)
- KK-5:** Abdullah Tan, Acıpayam 1977, Ön Lisans Mezunu, Muhasebeci. (Görüşme: 3. 11. 2015)
- KK-6:** İbrahim Acıkara, Buldan 1969, Ön Lisans Mezunu. (Görüşme: 13. 10. 2015)
- KK-7:** Ahmet Tekin, Uşak 1948, Lise Mezunu, Ormancı. (Görüşme: 5. 11. 2015)
- KK-8:** İsmail Büyükçelebi, Tavas 1932, İlkokul Mezunu. (Görüşme: 15. 10. 2015)
- KK-9:** Yaşar Kabatlı, Tavas 1950, İlkokul Mezunu. (Görüşme: 23. 9. 2015)
- KK-10:** Ahmet Sarıtaş, Bozkurt 1962, İlkokul Mezunu, Terzi. (Görüşme: 12. 11. 2015)
- KK-11:** Ramazan Kırçalı, Akalan 1949, Lise Mezunu, Emekli Belediye Başkanı. (Görüşme: 3. 11. 2015)

“İyi Yayın Üzerine Kılavuzlar ve Yayın Etiği Komitesi’nin (COPE) Davranış Kuralları” çerçevesinde aşağıdaki beyanlara yer verilmiştir. / The following statements are included within the framework of "Guidelines on Good Publication and the Code of Conduct of the Publication Ethics Committee (COPE)":

İzinler ve Etik Kurul Belgesi/Permissions and Ethics Committee Certificate: Makale konusu ve kapsamı etik kurul onay belgesi gerektirmemektedir. / *The subject and scope of the article do not require an ethics committee approval.*

Destek ve Teşekkür / Support and Acknowledgment: Tez danışmanım Prof. Dr. Mustafa Arslan'a yol göstericiliği ve verdiği fikirler için teşekkür ederim. Bu makale, onun desteğiyle yazılmıştır. / *I would like to thank my thesis advisor Prof. Dr. Mustafa Arslan for his guidance and ideas. This article was written with his support.*

Çıkar Çatışması Beyanı/Declaration of Conflicting Interests: Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur. / *There is no potential conflict of interest for the author regarding the research, authorship or publication of this article.*

Yazarın Notu / Author's Note: Bu makalenin veri tabanı, Prof. Dr. Mustafa Arslan'ın danışmanlığında hazırladığım "Denizli Yöresi Mizah Kültürü" adlı yüksek lisans tezidir. / *The database of this article is my master's thesis titled "Denizli Region Humor Culture" that I prepared under the supervision of Prof. Dr. Mustafa Arslan.*